

УДК 792.8

Т. Л. Повалій, В. І. Левенець
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІНТЕРКУЛЬТУРНИЙ ЗМІСТ МУЗИЧНО-ТАНЦЮВАЛЬНИХ ІГОР НА ЗАНЯТТЯХ ХОРЕОГРАФІЇ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статтю присвячено інтеркультурному вихованню дітей старшого дошкільного віку на заняттях хореографії. Подано поняття «інтеркультурне» виховання, розглянуто психофізичні особливості дітей старшого дошкільного віку. Наведено класифікацію ігор, що використовуються на заняттях хореографії, доведено їх виховне значення. Розкрито інтеркультурний зміст музично-танцювальних ігор і їх практичне використання в хореографічному вихованні. Обґрунтовано значення та важливість формування основ інтеркультурного виховання шляхом залучення дітей до культур інших народів засобом музично-танцювальної гри.

Ключові слова: інтеркультурне виховання, інтеркультурний зміст, музично-танцювальна гра, старший дошкільний вік.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті висуваються нові вимоги до мети, завдань, структури та змісту дошкільної освіти в Україні. Це пояснюється глобалізаційними процесами, зміною світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій, прагненням нашої країни інтегруватися до європейського простору. В освітньому процесі проблема інтеркультурного виховання дітей дошкільного віку виходить на перший план. У дошкільному віці дитина набуває унікального досвіду ігрової діяльності, яка є своєрідним і незамінним засобом самовиховання, самонавчання, самопізнання, самореалізації. Педагогічна цінність музично-танцювальної гри в освітньому процесі безперечна. Проте питання про можливість використання гри як засобу виховання емоційно-позитивного ставлення до людей різних національностей і залучення дітей до культури різних народів вивчені недостатньо.

Аналіз актуальних досліджень. Багато авторів зверталися до проблеми ознайомлення дошкільників із культурою різних народів. Це праці істориків, етнографів, фольклористів, мистецтвознавців, педагогів. За даними вітчизняних і зарубіжних дослідників, почуття національної

приналежності, що розвивається з дошкільного віку, повинне формуватися на тлі залучення дітей не лише до культури рідного народу, а й інших народів, поваги до них. Н. С. Белобородова, М. І. Богомоллова, Е. Н. Кергилова, С. А. Козлова, Е. К. Сусллова вважають, що, залучаючи дитину до культури різних народів, можна виховати впевнену, толерантну, вільну особу, що вміє жити в співпраці й згоді з іншими людьми [5, 82]. Дитина, на думку В. Г. Безносова, В. В. Зеньковського та Д. С. Лихачова є майбутнім повноправним членом соціуму, їй належить привласнювати, зберігати, розвивати й передавати далі культурну спадщину етносу через включення в культуру й соціальну активність. У працях С. О. Козлової, Є. І. Корнєєва, С. Н. Морозюк, С. М. Садовенко наголошується, що в дітей старшого дошкільного віку можливе формування позитивного ставлення до явищ суспільного життя за умови добору змісту знань і відповідної організації дитячої діяльності.

Метою дослідження є виявлення інтеркультурного змісту музично-танцювальних ігор і розроблення методичних рекомендацій щодо їх практичного використання на заняттях хореографії з дітьми старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У житті дошкільнят музично-рухова діяльність посідає провідне місце. Однією зі складових усебічного розвитку дітей є їх інтеркультурна освіченість, що передбачає глибоке усвідомлення й цінування як національної культури, її духовних і матеріальних цінностей, так і світових культурних надбань. Звернемося до понятійно-термінологічного апарату «інтеркультурного» виховання. З огляду на термінологічне розмаїття, кожний науковець знаходить свої тлумачення цього поняття й користується різними термінами-синонімами: «полікультурне», «кроскультурне», «багатокультурне», «біокультурне», «міжкультурне», «мультикультурне» виховання. У деяких країнах використовується термін «інтеркультурне виховання», під яким розуміють забезпечення активного й позитивного діалогу різних культур у суспільстві, їх взаєморозуміння та взаємозбагачення. У «Концепції громадянської освіти та виховання в Україні» подається офіційне визначення інтеркультурного виховання – навчання різноманітності культур, виховання поваги й почуття гідності в представників усіх культур, не дивлячись на расове або етнічне походження, сприйняття взаємозв'язку та взаємовпливу загальнолюдського й національного компонентів культури в широкому значенні [1].

Інтеркультурність людини закладається зовсім не на генетичному рівні. Вона соціальна й має бути вихована. Розвивається з дитячих років під впливом різних соціальних інститутів – громадських організацій, ЗМІ, шкіл, сім'ї, соціуму тощо. Як відзначають Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн та інші в старшому дошкільному віці відбувається процес цілеспрямованого формування знань, відчуттів, оцінок, інтересів. Саме тому особливе значення належить освіті, що активно створює умови для інтеркультурного виховання дошкільників.

На сьогоднішній день науковцями доведено, що старший дошкільний вік є найбільш сприятливим для формування соціалізації, характеризується відкритістю до навколишнього світу, єдністю емоційно-вольових і пізнавальних аспектів діяльності. Старший дошкільний вік – це період, коли закладається фундамент соціальної компетенції, формується підґрунтя для майбутньої шкільної зрілості – важливого складника життєвої компетентності як цілісної характеристики психіки й особистості. Різноманітнішими та багатшими стають зміст і форми дитячої діяльності.

Провідним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра. Ми погоджуємося з думкою В. Сухомлинського, який писав: «У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості й любові до знань» [6, 95]. Дитина в старшому дошкільному віці освоює ігри за правилами, важливі для розвитку її уваги, пам'яті, рухових і пізнавальних здібностей, системи знань про довкілля й самого себе [2, 105]. Гра, як провідний вид діяльності цього періоду і як форма організації навчання, набуває особливого значення для підвищення ефективності педагогічного процесу на заняттях із хореографії.

Якщо розглядати ігри народів світу, то легко помітити їх спорідненість. Адже всі вони створювалися народом і були спрямовані на виявлення й виховання низки якостей: спритності, кмітливості, почуття колективізму, дисциплінованості та ін. Про універсальність і загальнолюдську цінність ігор свідчить той фактор, що ігри тієї чи іншої національної спільноти легко засвоюються всім світовим співтовариством.

Проте, поруч із цим вони характеризуються певними специфічними особливостями, що зумовлені виробничою діяльністю, побутом, психологією, кліматичними умовами того чи іншого народу [4, 40].

Заняття з хореографії набувають інтеркультурності, коли діти мають змогу знайомитися з елементами й основними танцювальними рухами інших національностей, слухати музику, залучатися до ігор різних народів. Доцент кафедри естетичного виховання ХНПУ М. Шуть вважає, що застосування музичних ігор на заняттях значно інтенсифікує освітній процес, завдяки грі засвоюється до 90% навчального матеріалу. Діти з великим задоволенням виконують нескладні танцювальні комбінації, грають у музично-рухові ігри.

У педагогічній літературі зафіксовано багато спроб систематизувати музично-танцювальні ігри. У своїй роботі ми спираємося на класифікацію Н. Кудикіної, яка розподіляє ігри на дві великі групи: ігри за правилами, що мають фіксований зміст, та творчі ігри, які здійснюються з особистої ініціативи дитини. Окрему групу становлять народні ігри (забави, рухливі, обрядові).

До ігор за правилами можна віднести рухливі ігри, музичні (визначення динамічних відтінків, слабку й сильну долі), ігри-танці, ігри-імпровізації, ситуативні міні-ігри. Народні ігри – це обрядові, хороводні, сюжетні рухливі ігри, ігри-забави, тобто ігри, витoki яких ідуть від історично складених традицій етносу (народу). На заняттях хореографії з дітьми старшого дошкільного віку ми використовуємо ігри за правилами та народні ігри.

Перед тим, як вивчати елементи народного танцю будь-якої національності, необхідно познайомити дітей із традиціями й культурою цього народу, дати уявлення про особливості життя людини в тих чи інших природних умовах, познайомити з предметами побуту та декоративно-прикладного мистецтва, костюмом, музикою, народною грою. Однакові за змістом і правилами ігри людей різних національностей єднаються соціокультурними джерелами й причинами. Наприклад, в основі «Піжмурок» прихований інстинкт самозбереження; «Квача» та різних його варіацій – рефлекс рухливості; «Лапти» й «Вибивного» – конфлікт і компроміс. У різних країнах у дітей зміст ігор реалізується практично однаково. А це означає, що ігри зберігають етнокультуру, вони є «світовим банком» вічних духовних цінностей [7, 11].

Для розвитку творчої імпровізації й образного мислення на занятті краще використовувати такі ігрові завдання, зміст і образи яких активізують думку, викликають у дітей низки почуттів, пов'язаних із роботою уяви, якістю сприйняття, уваги, фантазії. Із цією метою ми проводимо відому в нас гру «Море хвилюється раз». Для проведення гри вибирається ведучий, який загадує будь-яку фігуру: «морську», «пташку», «тварину», «іграшку» тощо. Завдання дітей – відтворити задані фігури. В інших країнах існують різні варіації цієї гри, у Греції – «Амальгата», в Англії ця гра має назву «Музикальна статуя». Для розвитку музичальності, спостережливості, фантазії, а також для створення ситуації успіху допоможуть американські ігри «Дзеркало Джона». Діти, мов відображення в дзеркалі, повторюють рухи за ведучим. Дуже схожі ігри за змістом є в Росії – «Роби як я!», українська гра «Тінь». Ці ігри також можна застосовувати з метою перевірки засвоєних рухів. Наприклад, після вивчення елементів російського танцю – ковирялочки з потрійним притупом, танцювального кроку з каблука, похитування, дрібних притупувань і тому подібне, проводиться гра «Дзеркало Джона» або «Роби як я!». Музичний матеріал повинен відповідати даній національності, діти виконують рухи й елементи відповідно до характеру музики.

Наведемо приклади рухливих музично-танцювальних ігор, які також мають споріднені риси. Естонська гра «Козе», англійська «Риба-кит», українська «Жаби на болоті», білоруська гра «Михасик». Ці ігри спрямовані, передусім, на розвиток уваги, спритності, орієнтування в просторі, музичальності, а також на формування пізнавальної активності.

Розглянемо білоруську гру «Михасик». Для проведення гри по колу розставляють личаки. За кількістю їх повинно бути на одну пару менше від учасників. Під час звучання музики діти рухаються по колу підскоками (чи будь-яким білоруським рухом), по завершенні музики, діти швидко взувають личаки. Хто залишився без пари личаків, вибуває з гри. Гра триває доти, доки не залишиться один гравець. Цю ж саму гру можна проводити, використовуючи музику й елементи будь-якого народного танцю. Зміст і правила інших ігор аналогічні. Тільки у грі «Жаби на болоті» використовуються обручі, а в грі «Козі» та «Риба-кит» – стільці.

Для розвитку танцювальності та варіативності мислення, формування доброзичливості й поваги один до одного на заняттях варто запропонувати ігри-танці: польський танець-гра «Лавата», американські «Бугі-вугі» й «У

дідуся Макдональда», естонський «Трясогузка», французький «Танок каченят». Ці танці не лише сприяють розвитку музично-танцювальних здібностей, але й активізують пам'ять, викликають естетичні переживання, тобто включають емоційно сферу дитини.

Із великим задоволенням дошкільники беруть участь у музично-танцювальних іграх із використанням предметів і елементів народного костюму того або іншого народів. У грі «Африканські квачі» використовується пальмовий листок, в азербайджанській грі «У кого джгут?» – пояс або джгут, в узбецькій грі «Чапан-куль» – національний халат чапан, у чилійській грі «Гуарака» й казахській грі «Швидка хустка» – носова хусточка, в українській грі «Веселий бубон» – бубон. Ці ігри проводяться в колі (у деяких іграх, стоячи, в деяких сідають тісним колом, склавши ноги «по-турецьки»). Під музику діти передають предмет (у деяких іграх не помітно для ведучого, в деяких сам ведучий повинен покласти не помітно для гравця), у кого залишився предмет, той наздоганяє ведучого або виконує невеликий танець (залежно від завдання). Дані ігри не лише сприяють розвитку тактильності, уваги, координації рухів, кмітливості, але й знайомлять дітей із музикою та особливостями культури того чи іншого народу.

Багато позитивних емоцій викликає в дітей участь у хороводних іграх та іграх-забавах із віршованими вставками: латвійська гра «Гредзенс», російська гра «Струмочок», білоруська гра «Козел», угорська гра «Віночок», грецька гра «Перна, перна і мелісса», чеська гра «Зайчик», молдавська гра «Де-а мерул», українська гра «Мак». Ці ігри є природним ґрунтом музично-естетичного виховання дошкільників, сприяють формуванню в них музичних здібностей, впливають на розвиток координації рухів, уміння дітей орієнтуватися в просторі, виховують ініціативність. Практика показує, що сьогодні саме національні народні ігри допомагають у інтеркультурному вихованні дошкільників.

Висновки. Залучення дітей старшого дошкільного віку до різноманітності культур засобом музично-танцювальної гри, дає змогу створити умови для ефективного здійснення інтеркультурного виховання на заняттях хореографії, сприяє формуванню толерантності й вихованню поваги до інших народів. Для розвитку танцювальності та варіативності мислення, формування доброзичливості й поваги один до одного на заняттях пропонуємо звертатися до ігор-танців. Розвитку уваги, спритності,

орієнтування в просторі, музикальності, а також формуванню пізнавальної активності допоможуть рухливі ігри. Для розвитку творчої імпровізації та образного мислення на занятті краще використовувати такі ігрові завдання, зміст і образи яких активізують думку, викликають у дітей низку почуттів, пов'язаних із роботою уяви, якістю сприйняття, уваги, фантазії.

Зазначимо, що в статті розглянуто окремі аспекти проблеми інтеркультурного змісту музично-танцювальних ігор на заняттях хореографії з дітьми старшого дошкільного віку. Результати комплексного дослідження будуть висвітлені в наших наступних публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагогічна газета. – 2000. – № 6.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононенко. – 3-тє вид., випр. – К. : Світич, 2009. – 430 с.
3. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку / Алла Бурова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 5. – С. 17–27.
4. Обертинська А. П. Масові ігри та свята / А. П. Обертинська. – К. : «Вища школа», 1980. – 179 с.
5. Сусллова Э. Воспитание у детей эмоционально-положительного отношения к людям разных национальностей / Э. Сусллова // Дошкольное воспитание. – 1999. – № 1. – С. 82–91.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 9–98.
7. Яременко Н. В. Методика організації ігрової діяльності у години дозвілля / Н. В. Яременко // Позакласний час плюс. – 2008. – № 10. – С. 10–11.

РЕЗЮМЕ

Т. Л. Повалий, В. И. Левенец. Интеркультурное содержание музыкально-танцевальных игр на занятиях хореографии с детьми старшего дошкольного возраста.

Статья посвящена интеркультурному воспитанию детей старшего дошкольного возраста на занятиях хореографии. Предоставляется понятие «интеркультурное воспитание» – обучение разнообразия культур, воспитания уважения и чувства достоинства у представителей всех культур, несмотря на расовое или этническое происхождение, восприятие взаимосвязи и взаимовлияния общечеловеческого и национального компонентов культуры в широком смысле. Рассматриваются психофизиологические особенности детей старшего дошкольного возраста. Раскрыто интеркультурное содержание

музыкально-танцевальных игр и их практическое применение в хореографическом воспитании. Осуществлен сравнительный анализ музыкально-танцевальных игр (украинских, российских, греческих, английских, американских, эстонских, белорусских, польских, французских, африканских, азербайджанских, казахских, латвийских, молдавских и др.). Представлена классификация музыкальных игр Н. Кудыкиной, которая распределяет игры на две большие группы: игры с правилами (подвижные игры, игры-танцы, ситуативные мини-игры), творческие игры (игры-импровизации). Отдельную группу составляют народные игры (обрядовые, хороводные, сюжетные подвижные игры, игры-забавы). Отмечено, что нужно не только знакомить детей с музыкально-танцевальными играми, но и с традициями и культурой этого народа. Даны методические рекомендации к изучению музыкально-танцевальных игр (для развития танцевальности и вариативности мышления, внимания, ловкости, ориентировки в пространстве, музыкальности, творческой импровизации и др.).

Ключевые слова: интеркультурное воспитание, интеркультурное содержание, музыкально-танцевальная игра, старший дошкольный возраст.

SUMMARY

T. Povalii, V. Levenets. Intercultural content of musical dancing games at choreography lessons for senior preschool children

The article is devoted to intercultural education of senior preschool children at choreography classes. The authors offer the definition of intercultural education as familiarizing with diverse cultures, fostering respect and dignity in representatives of all cultures, irrespective of their race or ethnic background, cultivating awareness of interconnection and mutual influence of universal and national components of culture in the broad sense. Psychophysiological characteristics of senior preschool children are considered, this age being most favorable for socialization. Intercultural content of musical and dancing games is revealed and their practical implementation in choreographic education is demonstrated. The authors present a comparative analysis of various musical and dancing games (Ukrainian, Russian, Greek, English, American, Estonian, Byelorussian, Polish, French, African, Azerbaijani, Kazakh, Latvian, Moldavian etc.).

The article cites N. Kudykina's classification of musical games, which divides games into two large groups: games having rules (outdoor games, dance games, situation mini-games), creative games (games-improvisations). Traditional games (ceremonial, round dance and fun games, games with a plot) make up a separate group. The authors stress that it is necessary to familiarize

children not only with the games, but also with traditions, culture, household utensils, costumes, music and traditional games of the nation. Methodological guidelines concerning learning musical dancing games (for the development of dance skills and variance of thinking, attentiveness, dexterity, orientation in space, musicality, creative) are recommended.

Key words: *intercultural education, intercultural content, musical dancing game, senior preschool children.*